

Sprawozdanie Ośrodka Pomocy Społecznej w Chorzeliach z realizacji Ustawy o Wspieraniu Rodziny i Systemie Pieczy Zastępczej w Gminie Chorzele za rok 2019r

Podstawa prawna: Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1111. ze zm.).

Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to zespół planowanych działań mających na celu przywrócenie rodzinie zdolności wypełniania tych funkcji.

Obowiązek wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz organizacji pieczy zastępczej, w zakresie ustalonym ustawą spoczywa na jednostkach samorządu terytorialnego oraz na organach administracji rządowej.

Zadania związane z realizacją ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej realizowane są przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Chorzeliach.

Zadania Gminy wynikające z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej

Zgodnie z art.179 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej do zadań własnych gminy należy :

- 1) opracowanie i realizacja 3-letnich programów wspierania rodziny;
- 2) tworzenie możliwości podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny;
- 3) tworzenie oraz rozwój systemu opieki nad dzieckiem, w tym placówek wsparcia dziennego, oraz praca z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych przez :
 - a) zapewnienie rodzinie przeżywającej trudności wsparcia i pomocy asystenta rodziny oraz dostępu do specjalistycznego poradnictwa,
 - b) organizowanie szkoleń i tworzenie warunków do działania rodzin wspierających,
 - c) prowadzenie placówek wsparcia dziennego oraz zapewnienia w nich miejsc dla dzieci;
 - 4) finansowanie :
 - a) podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny,
 - b) kosztów związanych z udzielaniem pomocy, o której mowa w art.29 ust. 2,
 - 5) współfinansowania pobytu dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym;
 - 6) sporządzanie sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie, w wersji elektronicznej, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego, o którym mowa w art. 187 ust.3 - zadania ministra właściwego do spraw rodziny;
 - 7) prowadzenie monitoringu sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem lub przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, zamieszkałego na terenie gminy.

Zgodnie z art.177 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej do zadań zleconych gminy należy :

- 1) wykonywanie zadań wynikających z rządowych programów z zakresu wspierania rodziny oraz rządowego programu, o którym mowa w art.187 ust.1.
- 2) realizacja zadań zleconych z zakresu administracji rządowej, zgodnie z wytycznymi

przekazanymi przez wojewodę.

W/w ustawa kładzie główny nacisk na utrzymanie dzieci w ich naturalnym środowisku, czyli w rodzinie. Zakłada ona w szczególności:

1. wzmocnienie działań profilaktycznych i doskonalenie metod pracy z rodziną na rzecz pozostawienia w niej dziecka lub powrotu do niej dziecka,
2. dalszy rozwój placówek wsparcia dziennego, gdzie współpracujący z rodzicami specjaliści pomagają dziecku,
3. wprowadzenie i wzmocnianie działań asystentów rodziny, których zadaniem jest systematyczna, bezpośrednia praca z rodziną przeżywającą trudności w prawidłowym funkcjonowaniu.

Wspieranie rodziny w rozumieniu ustawy polega na:

1. analizie sytuacji rodziny i środowiska rodzinnego oraz przyczyn kryzysu w rodzinie;
2. wzmocnieniu roli i funkcji rodziny;
3. rozwijaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny;
4. podniesieniu świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny;
5. pomocy w integracji rodziny;
6. przeciwdziałaniu marginalizacji i degradacji społecznej rodziny;
7. dążeniu do reintegracji rodziny.

Praca z rodziną jest prowadzona w szczególności w formie:

1. konsultacji i poradnictwa specjalistycznego;
2. terapii i mediacji;
3. usług dla rodzin z dziećmi, w tym usług opiekuńczych i specjalistycznych;
4. pomocy prawnej, szczególnie w zakresie prawa rodzinnego;
5. organizowania dla rodzin spotkań, mających na celu wymianę ich doświadczeń oraz zapobieganie izolacji, zwanych dalej "grupami wsparcia" lub "grupami samopomocowymi"

Analiza SWOT wg danych Ośrodka Pomocy Społecznej w Chorzelach

MOCNE STRONY ➤ doświadczenie i wiedza pracowników działających na rzecz rodziny➤ działalność OPS➤ działalność poradnictwa psychologicznego➤ działalność zespołu interdyscyplinarnego i grup roboczych➤ działalność MGKRPA➤ działalność Policji➤ dobra współpraca między instytucjami➤ zatrudnienie asystenta rodziny➤ doświadczenie w pozyskiwaniu środków finansowych➤ dobre rozeznanie środowiska lokalnego (wiedza pedagogów szkolnych, pracowników socjalnych, dzielnicowych, pielęgniarek środowiskowych) SZANSE ➤ rozwój nowych form wsparcia (asystent rodziny, rodziny wspierające, grupy wsparcia i	SŁABE STRONY ➤ bezrobocie i zła sytuacja finansowa rodzin➤ brak dużych zakładów pracy➤ ograniczone środki finansowe na zadania określone w ustawie o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (zatrudnienie większej ilości asystentów, tworzenie placówek wsparcia dziennego)➤ roszczeniowość, niechęć i uzależnienie od pomocy instytucjonalnej większości rodzin wymagających wsparcia➤ rosnąca liczba rodzin wymagających pracy asystenta➤ nieświadomość rodziców, brak wzorców osobowych➤ brak motywacji do zmiany sytuacji rodziny➤ niechęć/brak potencjalnych rodzin wspierających➤ brak organizacji pozarządowych mogących współpracować w zakresie wspierania rodziny ZAGROŻENIA

samopomocowe) ➤ podnoszenie kwalifikacji kadr realizujących zadania dot. wspierania rodziny ➤ zatrudnienie asystentów rodzin w liczbie odpowiadającej potrzebom ➤ korzystanie z dobrych wzorców ➤ stworzenie możliwości powstania placówki wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży	➤ obarczanie gminy nowymi zadaniami bez pokrycia finansowego ➤ późne ogłaszanie konkursów wspierających zatrudnianie asystentów ➤ wzrost liczby rodzin dysfunkcyjnych ➤ zanik więzi rodzinnych ➤ rozwój patologii społecznych ➤ nadmierna biurokracja ➤ rosnące niedostosowanie społeczne dzieci i młodzieży ➤ rozszerzanie kręgu ubóstwa

Program Wspierania Rodziny w Gminie Chorzele na lata 2017-2019 przyjęty Uchwałą Nr 213/XXXI/17 Rady Miejskiej w Chorzelach koordynowany był przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Chorzelach. Został zakończony z dniem 31.12.2019r.

CEL GŁÓWNY PROGRAMU, CELE OPERACYJNE, DZIAŁANIA

- 8) Cel główny, wyznaczony w Programie Wspierania Rodziny w Gminie Chorzele na lata 2017-2019 jest następujący:
- 9) Budowa zintegrowanego i stabilnego systemu wsparcia dla rodzin i dzieci w gminie Chorzele.
- 10) Osiągnięcie celu głównego jest uwarunkowane realizacją przedstawionych poniżej celów operacyjnych oraz działań.
- 11) CEL OPERACYJNY 1.:**
- 12) Poprawa funkcjonowania rodzin w środowisku lokalnym poprzez:**
- 13) zapewnienie rodzinom bezpieczeństwa socjalnego,**
- 14) wspieranie rodzin w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych,**
- 15) zwiększanie potencjału rozwojowego rodzin.**
- 16) Działania zaplanowane w ramach realizacji celu operacyjnego 1:
- 17) Diagnozowanie potrzeb i monitorowanie warunków życia rodzin w gminie.
- 18) Upowszechnianie wśród członków rodzin dotkniętych bezrobociem ofert pracy, informacji o wolnych miejscach pracy, usługach poradnictwa zawodowego, szkoleniach, przygotowaniu zawodowym dorosłych, stażach i zatrudnieniu socjalnym.
- 19) Udzielanie przez Ośrodek Pomocy Społecznej wsparcia finansowego rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej oraz w postaci świadczeń rodzinnych i alimentacyjnych.
- 20) Zabezpieczenie potrzeb bytowych dzieci z rodzin ubogich, m.in. poprzez organizowanie dla nich dożywiania w szkołach, wypoczynku letniego i zimowego, wyposażenie ich w podręczniki i pomoce szkolne oraz odzież, a także zapewnienie im dostępu do alternatywnych form spędzania czasu wolnego.
- 21) Utworzenie w gminie Punktu Konsultacyjnego zatrudniającej specjalistów, tj.: asystent rodziny, pracownik socjalny, opiekunka środowiskowa, specjalista ds. narkomanii, asystent osoby niepełnosprawnej, rehabilitant, terapeuta uzależnień, radca prawny, psycholog.
- 22) Promowanie w gminie wzoru rodziny prawidłowo wypełniającej swoje funkcje oraz edukowanie rodzin w zakresie właściwego wypełniania ról rodzicielskich.
- 23) Prowadzenie pracy socjalnej z rodziną i na jej rzecz.
- 24) Zwiększenie dostępności poradnictwa specjalistycznego (w tym psychologicznego i prawnego), terapii rodzinnej i mediacji.

- 25) Upowszechnianie usług specjalistycznych przy rozwiązywaniu problemów rodzinnych.
- 26) Podjęcie działań w celu ustanawiania rodzin wspierających dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz organizowanie dla nich szkoleń.
- 27) Opracowywanie i realizowanie środowiskowych programów profilaktycznych służących przeciwdziałaniu i zapobieganiu problemom rodzin.
- 28) Wzmacnianie więzi rodzinnych m.in. poprzez organizowanie pikników rodzinnych i imprez integracyjnych.
- 29) Promowanie w społeczności lokalnej aktywnych postaw (np. pomocy sąsiedzkiej), skierowanych do rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym.
- 30) Zintegrowanie działań na rzecz rodziny i dziecka w gminie poprzez stałą współpracę placówek oświatowo-wychowawczych i kulturalnych, jednostek pomocy społecznej i ochrony zdrowia, prokuratury rejonowej, sądu rejonowego i kuratorów sądowych, policji, organizacji pozarządowych i Kościoła.

CEL OPERACYJNY 2:

- 31) Wspieranie rozwoju dzieci i młodzieży poprzez:**
- 32) dbałość o wysoki poziom wychowania i edukacji,**
- 33) udzielanie pomocy uczniom ubogim, uzdolnionym i niepełnosprawnym,**
- 34) rozwijanie środowiskowych form wsparcia dzieci i młodzieży,**
- 35) zwiększanie atrakcyjności oferty kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej dla dzieci i młodzieży z terenu gminy.**
- 36) Podnoszenie jakości kształcenia w placówkach oświatowych, m.in. poprzez doskonalenie kadr nauczycielskich oraz doposażenie szkół w niezbędny sprzęt (w tym komputerowy).
- 37) Monitorowanie zapotrzebowania na opiekę przedszkolną w gminie oraz opiekę dla dzieci do lat 3.
- 38) Podejmowanie działań mających na celu wsparcie osób samotnie wychowujących dzieci w postaci ulg w opłatach lokalnych i w odpłatności za opiekę i kształcenie dzieci.
- 39) Wzbogacanie – w miarę zapotrzebowania i możliwości finansowych – oferty edukacyjno-wychowawczej, m.in. poprzez zwiększenie w szkołach liczby zajęć edukacyjnych i wychowawczych.
- 40) Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, m.in. poprzez przyznawanie pomocy finansowej o charakterze socjalnym (stypendia, zasiłki) oraz organizowanie zajęć wyrównawczych.
- 41) Dofinansowanie udziału w wycieczkach dydaktycznych oraz w korzystaniu z oferty kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej dla dzieci z rodzin ubogich.
- 42) Tworzenie oferty edukacyjnej dla uczniów uzdolnionych i utalentowanych, przyznawanie im nagród za wyniki w nauce i osiągnięcia w różnych dziedzinach w miarę możliwości finansowych gminy.
- 43) Zwiększenie dostępności kształcenia dla uczniów niepełnosprawnych poprzez prowadzenie nauczania indywidualnego.
- 44) Realizowanie programów profilaktycznych, wspierających wychowanie dzieci i młodzieży.
- 45) Rozszerzenie oferty organizowanych w placówkach oświatowych zajęć pozalekcyjnych.
- 46) Wzbogacanie oferty zajęć pozaszkolnych, w tym sportowo-rekreacyjnych i kulturalnych.
- 47) Umożliwienie nieodpłatnego korzystania z oferty kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej gminy dla dzieci z rodzin ubogich.
- 48) Opracowywanie i realizowanie projektów na rzecz dzieci współfinansowanych z funduszy zewnętrznych, np. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.
- 49) Popularyzowanie idei wolontariatu wśród dzieci i młodzieży, szerzenie wśród nich postaw filantropijnych.

CEL OPERACYJNY 3.:

- 50) Zapewnienie rodzinom i dzieciom bezpieczeństwa zdrowotnego i publicznego poprzez:**
- 51) umożliwienie zaspokojenia potrzeb zdrowotnych i rehabilitacyjnych rodzin, w tym dzieci,**
- 52) przeciwdziałanie uzależnieniom oraz zjawisku przemocy w rodzinie,**
- 53) wzmacnianie poczucia bezpieczeństwa u rodzin, w tym dzieci.**
- 54) Działania zaplanowane w ramach realizacji celu operacyjnego 3:**
- 55) Promowanie wśród rodzin, dzieci i młodzieży zdrowego stylu życia poprzez m.in realizację projektów promujących zdrowie.
- 56) Przeprowadzanie badań stanu zdrowia dzieci i młodzieży.
- 57) Umożliwienie dzieciom i młodzieży korzystania z bezpłatnej opieki stomatologicznej i okresowych kontroli w szkołach.
- 58) Organizowanie bezpłatnych badań specjalistycznych dla mieszkańców gminy.
- 59) Podejmowanie działań mających na celu zapewnienie usług lekarzy specjalistów na terenie gminy.
- 60) Podejmowanie działań mających na celu przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, m.in. poprzez kontynuowanie działalności Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie.
- 61) Opracowywanie i realizowanie w placówkach oświatowych programów profilaktyczno-edukacyjnych w zakresie problematyki uzależnień, przemocy w rodzinie i przestępczości; włączanie w ich realizację policjantów.
- 62) Podejmowanie w gminie przedsięwzięć edukacyjno-informacyjnych poświęconych uzależnieniom, przemocy w rodzinie oraz przestępczości i jej skutkom (akcje, kampanie).
- 63) Organizowanie spotkań z rodzicami poświęconych bezpieczeństwu dzieci i młodzieży, włączanie rodziców w działalność edukacyjno-informacyjną.
- 64) Poprawa połączeń komunikacyjnych i organizacji dowozu dzieci i młodzieży do szkół.
- 65) Zapewnienie rodzinom, dzieciom i młodzieży bezpieczeństwa na drodze, m.in. poprzez remont dróg gminnych, budowę przydrożnych chodników, przejść dla pieszych i oświetlenia.
- 66) Realizacja Programu trwała 3 lata zgodnie z założeniami celów głównych oraz celów szczegółowych. Większość założeń i działań jest zrealizowana w stopniu dobrym.

W dniu 30 grudnia 2019 roku Rada Miejska w Chorzelach Uchwałą Nr 123/XVI/19 uchwaliła Program Wspierania Rodziny w Gminie Chorzele na lata 2020 – 2022.

Celem strategicznym Programu jest prawidłowo funkcjonująca rodzina. Jednym z głównych celów pomocy jest wsparcie osób i rodzin w przewyciężaniu trudnej sytuacji życiowej, doprowadzenie – w miarę możliwości – do ich życiowego usamodzielnienia i umożliwienia im życia w warunkach opowiadających godności człowieka, a także zapewnienie profesjonalnej pomocy rodzinom dotkniętym skutkami patologii społecznej, w tym przemocą w rodzinie. Wspieranie rodziny w kontaktach z instytucjami i organizacjami działającymi na rzecz dziecka i rodziny.

Działania w ramach Programu obejmują :

1. Wsparcie rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi i rodzin dysfunkcyjnych poprzez wskazywanie instytucji i organizacji pozarządowych działających na rzecz dziecka i rodziny.
2. Udzielanie dziecku i rodzinie będącej w sytuacji kryzysowej niezbędnej pomocy socjalnej, psychologiczno-pedagogicznej, opiekuńczej, terapeutycznej – kierowanie do odpowiednich instytucji pomocowych.
3. Wspieranie rodzin we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do prawidłowego funkcjonowania poprzez:
 - pracę socjalną :udzielanie pomocy rodzicom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, wykrywanie i usuwanie przyczyn trudności, prowadzenie działalności profilaktycznej i doradczej, współpraca z pedagogami szkolnymi.
4. Stworzenie możliwości rozwoju poradnictwa rodzinnego w zakresie pojawiających się problemów

społecznych stanowiących przyczynę zagrożeń współczesnej rodziny oraz zwiększenie umiejętności wychowawczych rodziców poprzez szeroko rozumianą pracę socjalną.

5. Pomoc w przezwyciężaniu i rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych w rodzinie – prowadzenie mediacji rodzinnych w siedzibie Ośrodka.

6. Pomoc rodzinom w przezwyciężaniu problemów opiekuńczo – wychowawczych poprzez wsparcie finansowe. W ramach przezwyciężania trudności opiekuńczo – wychowawczych oraz bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego w 2019 r. rodzinom udzielono wsparcia finansowego. W roku 2019 pomocą finansową objęto ogółem 354 rodziny z dziećmi.

Dominujące problemy w rodzinach objętych pomocą to: ubóstwo, bezrobocie, długotrwała lub ciężka choroba, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, przemoc w rodzinie, alkoholizm oraz wielodzietność.

7. Zagwarantowanie dożywiania w szkole uczniom tego potrzebującym. W 2019r OPS objął dożywianiem 634 uczniów z terenu miasta i gminy Chorzele .

8. Pracownicy Ośrodka kontaktują się i współpracują w sprawach podopiecznych z różnymi instytucjami : Miejsko-Gminną Komisją ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Szkołami, ZUS, Sądami, PUP, PCPR – rozwiązując indywidualne problemy rodzin. Dodatkowo OPS prowadzi aktywne działania w sprawie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Wspólnie z funkcjonariuszami Komisariatu Policji w Chorzelach uczestniczyliśmy w wielu interwencjach niosąc potrzebną pomoc.

9. W ramach wspierania rodzin najuboższych Ośrodek prowadzi dystrybucję darmowej żywności z programu FEAD. W roku 2019 rozdano 26 ton 367 kg żywności (w asortymencie : mleko UHT w kartoniku, cukier, kasza, makaron, mleko w proszku, sery twarde, sery topione, płatki kukurydziane, mąka, dżem, dania gotowe, herbatniki itp.) dla 808 osób z 230 rodzin.

10. Kolejnym działaniem w tym obszarze jest zapewnienie rodzinie przeżywającej trudności wsparcia ze strony asystenta rodziny.

W przypadku ,gdy Ośrodek poweźmie informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pracownik socjalny przeprowadza w tej rodzinie wywiad środowiskowy, na zasadach określonych w ustawie o pomocy społecznej. Po przeprowadzeniu wywiadu środowiskowego i dokonaniu analizy sytuacji rodzinnej, pracownik socjalny, jeżeli uzna za zasadne, występuje do dyrektora Ośrodka z wnioskiem o przydzielenie rodzinie asystenta rodziny. Po otrzymaniu wniosku dyrektor Ośrodka Pomocy Społecznej przydziela rodzinie asystenta rodziny. Praca z rodziną prowadzona jest również w przypadku czasowego umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej – wówczas prowadzone są działania w kierunku powrotu dziecka z pieczy zastępczej do rodziny biologicznej.

Asystent rodziny został zatrudniony w Ośrodku Pomocy Społecznej w Chorzelach w kwietniu 2012r. Asystent rodziny pracuje w zadaniowym czasie pracy- w zależności od potrzeb rodziny i zgodnie z ustalonym planem pracy. Liczba rodzin, z którymi jeden asystent może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15.

Zakres obowiązków asystenta rodziny został wyszczególniony w art.15 ust. 1 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Do zadań asystenta rodziny należy:

- 1) opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym,
- 2) opracowanie, we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, planu pracy z rodziną, który jest skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej;
- 3) udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
- 4) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych;
- 5) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych;

- 6) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi;
- 7) wspieranie aktywności społecznej rodzin;
- 8) motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
- 9) udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej;
- 10) motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych;
- 11) udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
- 12) podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
- 13) prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci;
- 14) prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną;
- 15) dokonywanie okresowej oceny sytuacji rodziny, nie rzadziej niż co pół roku, i przekazywanie tej oceny Dyrektorowi Ośrodka Pomoc Społecznej w Chorzeliach;
- 16) monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną;
- 17) sporządzanie, na wniosek sądu, opinii o rodzinie i jej członkach;
- 18) współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny;
- 19) współpraca z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą, o których mowa w art. 9a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 r. Nr 180, poz. 1493 ze zm.), lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną.

Rolą asystenta rodziny jest pomoc rodzinie w poprawie jej sytuacji życiowej, nauka prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego, a także pomoc w rozwiązywaniu problemów socjalnych, psychologicznych i wychowawczych. Ponadto asystent wspiera aktywność społeczną i zawodową, motywuje jej członków do podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Asystenci uczą rodziców jak prawidłowo wychowywać i sprawować opiekę nad dziećmi, między innymi przekazują informacje na temat prawidłowych postaw rodzicielskich, sposobów komunikowania się, uświadamiają rodziców jaką rolę pełnią wobec dzieci, pokazują korzyści z tworzenia pozytywnych wzorców. Dostarczają informacji dotyczących sposobów i miejsc spędzania czasu wolnego z dziećmi. Zachęcają do okazywania dzieciom miłości. Motywują rodziców do dbałości o edukację i rozwój dziecka, do kontrolowania osiągnięć szkolnych dzieci. Towarzyszą w kontaktach z nauczycielami, pedagogiem. W razie niepokojących objawów w zachowaniu dziecka motywują rodziców do zdiagnozowania poziomu rozwoju, potrzeb i możliwości oraz zaburzeń rozwojowych i zachowań dysfunkcyjnych dzieci w poradniach psychologiczno-pedagogicznych lub innych poradniach specjalistycznych. Praca asystenta jest działaniem długofalowym, a prowadzone działania aby odniosły zamierzony skutek, muszą być cały czas utrwalane.

Asystent rodziny pracuje z rodzinami z wieloma problemami (są nimi nie tylko trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, ale również niskie umiejętności prowadzenia gospodarstwa domowego, ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, przewlekłe choroby somatyczne, zaburzenia psychiczne, upośledzenie umysłowe, wyuczona bezradność, uzależnienia, przemoc). Rodzina będąca odbiorcą wsparcia asystenta rodziny zazwyczaj od wielu lat funkcjonuje w systemie pomocy społecznej i pracowało z nią wielu innych przedstawicieli służb społecznych. Działania te często były bezskuteczne m.in. z powodu zagrożenia bezpieczeństwa i braku warunków do prawidłowego rozwoju dzieci z tych rodzin i zagrożeniem odebrania ich do pieczy zastępczej.

Asystent rodziny współpracuje ze środowiskiem lokalnym, z Sądem Rejonowym w Przasnyszu, kuratorami zawodowymi i społecznymi, dzielnicowymi KP w Chorzeliach, Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Przasnyszu, placówkami oświatowymi z terenu Gminy Chorzele, podmiotami leczniczymi, Zespołem Interdyscyplinarnym ds Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie w Chorzeliach, Miejsko Gminną Komisją Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Chorzeliach oraz pracownikami socjalnymi.

Zadaniem asystenta rodziny jest też dokumentowanie pracy z rodziną, dokonywanie okresowej co najmniej półrocznej oceny sytuacji rodziny oraz sporządzanie stosownych sprawozdań. Podstawą pracy asystenta rodziny jest plan pracy z rodziną, opracowany i realizowany we współpracy

z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym. Opracowany przez asystenta plan pracy z rodziną określa zakres działań, mających na celu przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, zawiera terminy realizacji zaplanowanych działań oraz przewidywane efekty. Ponadto asystent rodziny prowadzi karty pracy, dokumentujące każde spotkanie z rodziną i opis działań prowadzonych z rodziną.

W roku 2019 w gminie Chorzele pomocą asystenta rodziny zostało objęte 15 rodzin, zagrożonych oddaniem dzieci do pieczy zastępczej lub mające dzieci w pieczy zastępczej – przeważnie posiadających już ograniczoną władzę rodzicielską poprzez nadzór kuratora sądowego.

Dane dotyczące rodzin :	2018	2019
Liczba rodzin	11	15
Liczba rodzin z którymi asystent współpracuje powyżej roku	8	11
Ilość spotkań z rodzinami (w środowisku rodzinnym)	31.godz.średnio miesięcznie	30.godz.średnio miesięcznie
Rodziny pełne	8	10
Rodziny niepełne	3	5
Liczba rodzin z dziećmi umieszczonymi w pieczy zastępczej	3	4
Ilość osób dorosłych wykazujących dysfunkcje rozwojowe, zaburzenia zachowania lub niepełnosprawność	1	1
Ilość dzieci z dysfunkcjami rozwojowymi lub niepełnosprawnością	0	0
Ilość osób z problemem alkoholowym	11	11
Liczba rodzin, w których została wszczęta procedura NK	5	3
Liczba rodzin objętych nadzorem kuratora	10	14
Liczba rodzin, która odmówiła współpracy z asystentem	0	0
Ilość rodzin, w których zakończono współpracę	1	1

W rodzinach objętych pomocą asystenta rodziny dominują problemy opiekuńczo-wychowawcze, brak konsekwencji w wychowywaniu dzieci, brak umiejętności dbałości o dom, utrzymania porządku, dbałości o higienę osobistą własną i dzieci, nieadekwatne do pogody ubieranie dzieci, zaniedbywanie zaspokojenia podstawowych potrzeb dzieci (psychicznych, duchowych a nawet fizycznych), wyuczona bezradność rodziców, problemy finansowe rodzin, nieumiejętne gospodarowanie posiadanymi środkami finansowymi, brak pracy zawodowej rodziców, nadużywanie alkoholu przez nich.

Podczas pracy z rodziną podejmowano następujące działania praktyczne zgodnie z indywidualnym planem pracy:

- rozmowy z klientami dotyczące właściwych zachowań wobec dzieci, (bycie konsekwentnym

w stosunku do dzieci, właściwe zwracanie się do członków rodziny, nie składanie dzieciom obietnic bez pokrycia; właściwe, stosowne do pogody ubieranie dzieci),

- modelowanie poprzez inne przykłady poprawnego kontaktu z dziećmi (wdrażanie dzieci do pomocy na miarę ich możliwości, przytulanie dzieci, rozmowy z nimi spokojnym tonem, nie podnoszenie bez potrzeby głosu na dzieci),
- pozytywne nastawianie klientów do odpowiedniej dbałości o dom i utrzymanie porządku w nim, ukazywanie korzyści i strat (w posprzątanym domu mieszka się przyjemniej, łatwiej jest coś znaleźć, dzieci są bezpieczne, uczą się od rodziców właściwych zachowań i dbałości o dom),
- podpowiadanie możliwości oszczędności w gospodarowaniu skromnym budżetem domowym (ograniczanie zakupu słodyczy dla dzieci, właściwe wykorzystywanie posiadanych i zakupowanych produktów, wykorzystywanie posiadanych ogródków i działek przydomowych do uprawy warzyw),
- ukazywanie korzyści i strat z odpowiedniej dbałości o higienę osobistą rodziców i dzieci (zachowanie higieny sprzyja zdrowiu całej rodziny, będąc czystym i czysto ubranym łatwiej nawiązujemy kontakty międzyludzkie, przyjemniej się przebywa z takimi osobami, nie jesteśmy źle postrzegani przez społeczeństwo).

W efekcie tych działań członkowie rodzin w większym stopniu starają się zachowywać właściwie, znajdują czas dla dzieci, na wspólną naukę z nimi, starają się odpowiednio zwracać do nich, dzieci są częściej myte, przebierane w czystą odzież, uczone są mycia rąk. W domach rodzice starają się częściej utrzymywać czystość i porządek, chociaż nie zawsze im się to udaje. Rola asystenta sprowadza się do koordynowania działań, ustalenia harmonogramu i kolejności działań, motywowania do ich realizacji, zachęcania do kolejnych prób.

Długofalowe działania asystenta w pracy z wytypowanymi rodzinami obejmują :

- doprowadzenie metodą „małych kroków” do istotnych zmian w postępowaniu członków rodziny i ich sytuacji życiowej : podniesienie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziców, samodzielność w realizowaniu spraw na rzecz domu i rodziny, niwelowanie destrukcyjnych zachowań członków rodziny, podniesienie jakości życia ,
- pomoc w nabyciu umiejętności koniecznych do utrzymywania prawidłowego porządku w domu i higieny członków rodziny,
- walka z wyuczoną bezradnością – pomoc w załatwianiu różnych spraw urzędowych, w instytucjach, kontaktach z pracownikami służb społecznych, oświaty, ochrony zdrowia itp.- realizacja spraw zaległych, nawiązanie kontaktów, wykształcenie samodzielności i skuteczności w wykonywaniu tego typu zadań,
- wsparcie rodzin dysfunkcyjnych poprzez wskazywanie instytucji i organizacji działających na rzecz dziecka i rodziny,
- udzielanie dziecku i rodzinie będącej w sytuacji kryzysowej niezbędnej pomocy socjalnej, psychologiczno-pedagogicznej, opiekuńczej, terapeutycznej – kierowanie do odpowiednich instytucji pomocowych,
- wspieranie rodzin we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do prawidłowego funkcjonowania poprzez: - pracę socjalną: udzielanie pomocy rodzicom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych, wykrywanie i usuwanie przyczyn trudności, prowadzenie działalności profilaktycznej i doradczej, współpraca z pedagogami szkolnymi. Stworzenie możliwości rozwoju poradnictwa rodzinnego w zakresie pojawiających się problemów społecznych stanowiących przyczynę zagrożeń współczesnej rodziny oraz zwiększenie umiejętności wychowawczych rodziców poprzez szeroko rozumianą pracę socjalną. Rezultatem pracy asystenta rodziny jest poprawa funkcjonowania rodziny w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej oraz prowadzeniu gospodarstwa domowego. Rodzice uczą się nawiązywania relacji z dziećmi, a także między sobą, pozyskują wiedzę na temat metod wychowania – co pozytywnie wpływa na kształtowanie odpowiednich postaw. Członkowie rodzin nabywają umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych, są bardziej świadomi własnych emocji i lepiej radzą sobie ze stresem. Wsparcie rodzin

często stanowi pracę u podstaw. W wielu rodzinach należałoby nadrobić wieloletnie, a nawet wielopokoleniowe zaniedbania. Dorośli, którzy nie doświadczyli prawdziwego dzieciństwa, podobny los proponują swoim dzieciom. Najczęściej wynika to z niskiej świadomości ról małżeńskich i rodzicielskich. Każda rodzina mająca problemy, poddana jest wnikliwej diagnozie, na podstawie której konstruowany jest indywidualny plan pomocy. W zależności od diagnozowanych problemów i potrzeb w środowisku rodzina otrzymuje wsparcie.

Efekty podejmowanych przez asystenta działań :

- przeprowadzenie rzetelnej diagnozy rodzin objętych pomocą,
- zapewnienie rodzinom przeżywającym trudności wsparcia finansowego oraz pracy socjalnej,
- poprawa funkcjonowania rodziny w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej oraz prowadzenia gospodarstwa domowego (edukacja rodzin w zakresie możliwości spędzania czasu wolnego, rozwijanie kompetencji wychowawczych, budowanie prawidłowych więzi i relacji rodzinnych).
- edukacja rodzin w zakresie dbania o zdrowie (zasady higieny, kalendarz szczepień dzieci, prawidłowe odżywianie, podjęcie leczenia odwykowego, pozyskanie stopnia niepełnosprawności),
- wspieranie aktywności społecznej rodzin tj. zachęcanie i motywowanie do czynnego udziału w życiu społeczności lokalnej (udział w festynach i imprezach kulturalnych organizowanych przez OUK czy szkoły, informowanie o ofercie wypoczynku dzieci podczas ferii zimowych czy wakacji np. półkolonie organizowane przez UMiG w Chorzelach i MGKRPA w Chorzelach, udział w uroczystościach i wydarzeniach szkolnych)
- udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymaniu pracy zarobkowej (informowanie o sposobach poszukiwania pracy; nauka pisania CV, listu motywacyjnego i życiorysu; motywowanie do utrzymania pracy poprzez rozmowy wspierające).

Podsumowując można jednoznacznie stwierdzić, że korzystniej jest zatrudniać asystenta rodziny, którego zadaniem jest wspieranie naturalnego środowiska rodzinnego, niż ponosić ustawowe wydatki związane z umieszczeniem dzieci w pieczy zastępczej. Zaoszczędzone środki finansowe można przeznaczyć na poprawę efektywności pracy asystenta rodziny.

Niezbędnym działaniem profilaktycznym jest przede wszystkim zapewnienie rodzinom możliwości korzystania z pomocy asystenta rodziny. Jeśli gmina nie będzie podejmować działań profilaktycznych, kryzys w rodzinach będzie się powiększał, a w sytuacji, gdy dzieci trafią do systemu pieczy zastępczej, gmina i tak będzie ponosić koszty ich utrzymania, które co roku będą wzrastać o określone w ustawie wartości procentowe.

Zadania wynikające z ustawy realizowali także pracownicy socjalni Ośrodka we współpracy z asystentem rodziny. Tylko połączenie pracy pracownika socjalnego, asystenta rodziny i ewentualnie kuratora sądowego daje pełen obraz sytuacji rodziny i stwarza możliwość trafnego zdefiniowania form wsparcia, działań krótkofalowych i długofalowych na rzecz rodziny.

W roku 2019r Gmina Chorzele wzorem lat ubiegłych brała udział w konkursie “Program Asystent rodziny Koordynator Rodzinnej Pieczy Zastępczej na rok 2019” ogłoszonym przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej. Gmina otrzymała dotację w kwocie 17 028,00zł na pokrycie kosztów wynagrodzenia dla asystenta rodziny. Wkład własny Gminy wyniósł 32 000,27 zł.

W roku 2019 na terenie Gminy Chorzele nie posiadaliśmy rodzin wspierających i nie ponosiliśmy z tego powodu kosztów na szkolenie w/w.

W ramach realizacji w/w zadania Ośrodek sporządza sprawozdania rzeczowo-finansowe z zakresu wspierania rodziny oraz przekazuje je właściwemu wojewodzie, w wersji elektronicznej z zastosowaniem systemu teleinformatycznego, o którym mowa w art.187 ust. 3. ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Na bieżąco prowadzimy też monitoring sytuacji dzieci w rodzinach objętych pomocą Ośrodka. Zadanie to jest realizowane zarówno przez asystenta rodziny jak i wszystkich pracowników socjalnych naszego Ośrodka. W związku z tymi działaniami prowadzimy szeroką współpracę ze

szkołami, PCPR-em oraz innymi instytucjami zajmującymi się sprawami rodziny. W przypadku stwierdzenia zagrożenia lub bardzo niepokojącej sytuacji w rodzinie natychmiast o takiej sytuacji informowany jest III Wydział Rodzinny i Nieletnich Sądu Rejonowego w Przasnyszu.

W przypadku umieszczenia dziecka w rodzinie zastępczej albo w rodzinnym domu dziecka gmina właściwa ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej ponosi odpowiednio wydatki :

- 1) 10% wydatków na opiekę i wychowanie dziecka - w pierwszym roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej,
- 2) 30% wydatków na opiekę i wychowanie dziecka - w drugim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej,
- 3) 50% wydatków na opiekę i wychowanie dziecka - w trzecim roku i następnych latach pobytu dziecka w pieczy zastępczej,

W przypadku umieszczenia dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym gmina właściwa ze względu na miejsce zamieszkania dziecka przed umieszczeniem go po raz pierwszy w pieczy zastępczej ponosi odpowiednio wydatki w wysokości :

- 1) 10 % w pierwszym roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej,
- 2) 30 % w drugim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej,
- 3) 50% w trzecim roku i następnych latach pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

Średnich miesięcznych wydatków ponoszonych na utrzymanie dziecka albo środków finansowych na utrzymanie dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego oraz środków finansowych na funkcjonowanie tej placówki.

W roku 2018 Gmina Chorzele poniosła koszty za pobyt 3 dzieci w rodzinie zastępczej w kwocie 5 924,47 zł. W roku 2019 Gmina Chorzele poniosła koszty za pobyt 4 dzieci w rodzinie zastępczej i 1 dziecka w placówce terapeutycznej w łącznej kwocie 23 332,66 zł.

11. W ramach działań wspierających rodzinę Ośrodek realizuje również zadania wynikające z ustawy o Karcie Dużej Rodziny. W roku 2019 wydano 338 tradycyjnych kart Dużej Rodziny oraz 33 karty elektroniczne uprawniających do różnych zniżek. Ogólnie od momentu wejścia w życie przepisów w/w ustawy wydano 1 559 tradycyjnych Kart Dużej Rodziny i 61 kart elektronicznych.

12. Praca z rodziną w formie pomocy terapeutycznej.

Trudne wydarzenia rodzinne i kryzysy mogą znacząco wpywać na funkcjonowanie rodziny i jej członków. Złe wzorce i szkodliwe strategie radzenia sobie w takich sytuacjach, mogą spowodować zahamowanie i uczucie stagnacji w rozwoju rodziny. Aby zapobiegać takim sytuacjom w Ośrodku Pomocy Społecznej w Chorzelach został zatrudniony psycholog oraz przyjmuje konsultant ds uzależnień.

13. Plany i potrzeby związane z realizacją zadań wynikających z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej na rok 2019 :

Każda rodzina jest w innej sytuacji, posiada własny potencjał i od tego zależy, jak intensywnych działań wymaga. Nasz Ośrodek stale poszukuje nowych form pracy z rodziną, po to aby rodzina potrzebująca wsparcia otrzymała konkretną pomoc oraz aby jakość życia rodziny miała lepszy wymiar.

14. Ustawa o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin "Za życiem" z dnia 1 stycznia 2017r wprowadziła nowe jednorazowe świadczenie w wysokości 4 000 zł, przysługujące rodzicom dziecka lub opiekunom faktycznym dziecka, jeżeli w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu, zdiagnozowano u dziecka ciężkie i nieodwracalne upośledzenie lub nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu. Świadczenie powyższe przysługuje matce lub ojcu, opiekunowi prawnemu albo faktycznemu dziecka bez względu na dochód, po wypełnieniu stosownego wniosku oraz podpisaniu zawartych w nim oświadczeń i dołączeniu i dołączeniu wymaganych dokumentów tj. zaświadczenia, że matka dziecka pozostawała pod opieką medyczną najpóźniej od 10 tygodnia ciąży do porodu (zaświadczenie takie wydaje lekarz lub położna); zaświadczenie lekarskie, które potwierdza u dziecka ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą jego życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu. Zaświadczenie takie może być wystawione wyłącznie przez lekarza, z którym NFZ zawarł umowę o udzielanie świadczeń

opieki zdrowotnej, albo lekarza który jest zatrudniony lub wykonuje zawód w przychodni, z którą NFZ zawarł umowę o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej, posiadającego specjalizację II stopnia lub tytuł specjalisty w dziedzinie : położnictwa i ginekologii, perinatologii lub neonantologii. Przepisy nie określają szczegółowo wzoru takiego zaświadczenia.

Wniosek taki należy złożyć w terminie 12 miesięcy od dnia narodzin dziecka.

W roku 2019 przyznano 2 takie świadczenia jednorazowo po 4 000,00 zł- łączna kwota 8 000,00zł.

Rok 2020 i kolejne będą kontynuacją prowadzonych działań w zakresie tworzenia systemu opieki oraz pomocy rodzinie, znajdującej się w trudnej sytuacji, która nie wykonuje swoich funkcji rodzicielskich w sposób prawidłowy i zapewnienia rodzinie z problemami potrzebnego wsparcia w szczególności poprzez :

- 1) kontynuowanie realizacji usługi asystenta rodziny,
- 2) prowadzenie monitoringu sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem i przeżywającej trudności w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych po zakończeniu pracy z asystentem rodziny,
- 3) kontynuację realizacji działań przewidzianych w Programie Wspierania Rodziny w Gminie Chorzele.
- 4) realizacja zadań wynikających z Ustawy z dnia 4 listopada 2015r o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin "Za życiem" tj. zapewnienie dostępu do informacji i poradnictwa w zakresie rozwiązań wspierających rodziny i kobiety w trudnych ciążach.

marzec 2020r